

Charles Dickens

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ Νο3
Διεύθυνση σειράς: Κατερίνα Σχινά

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Μετάφραση: Ιάσων Καραχάλιος
Σημειώσεις: Κατερίνα Σχινά
Διόρθωση: Σουλβί Ρηγοπούλου

© 2017, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε.
για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-248-3

CHARLES DICKENS

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Μετάφραση Ιάσων Καραχάλιος

Σημειώσεις Κατερίνα Σχινά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
Νυχτερινοί περίπατοι	16
Ξεστρατίζοντας	33
Το πτωχοκομείο του Γουάπινγκ	53
Ένα αστεράκι στα ανατολικά	73
Περιπολία αρχαρίου	93
Πρακτορείο στοιχημάτων	107
Εμπορευόμενοι τον θάνατο	122

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν ο Κάρολος ή Τσαρλς Ντίκενς πέθανε, στις 9 Ιουνίου του 1870, σε ηλικία μόλις 58 ετών, η εφημερίδα που κάποτε διηύθυνε ο ίδιος, η λονδρέζικη *Daily News*, δημοσίευσε μια νεκρολογία απογυμνωμένη από τα μαλάματα της αγιογραφίας, αλλά ακριβοδίκαιη στην αποτίμησή της. «Ήταν αναμφίλεκτα ο μυθιστοριογράφος του αιώνα του», έγραφε ο ανώνυμος συντάκτης. «Απεικόνισε τη σύγχρονη ζωή με τρόπο που θα επιτρέψει στις επερχόμενες γενιές να διαβάσουν, ακόμη πιο καθαρά απ' ό,τι στα αποκόμματα των εφημερίδων, τον χαρακτήρα της ζωής τον 19ο αιώνα».

Ο χρόνος επιβεβαίωσε την πρόβλεψη της εφημερίδας, αν και ο Ντίκενς δεν χρειάστηκε να περιμένει τη μετά θάνατον αναγνώριση, όπως πολλοί ομότεχνοί του. Κατέκτησε από νωρίς πρωτοφανή δημοτικότητα και τη διατήρησε σε όλη του τη ζωή. Από τα 24 χρόνια του, όταν εξέδωσε το *The Posthumous Papers of the Pickwick Club*, και εντεύθεν, σημείωσε τεράστια επιτυχία και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Σε ηλικία τριάντα ετών είχε ήδη στο ενεργητικό του πέντε εξαιρετικά δημοφιλή μυθιστορήματα – ανάμεσά τους τα *Όλιβερ Τουίστ* και *Ζωή και περιπέτειες του Νικόλας Νίκελμπι*. Στην πρώτη συγγραφική του περίοδο είχε κινηθεί στις παρυφές του πικαρικού μυθιστορήματος και μολονότι δεν θα 'λεγε κανείς πως η πλοκή αποτελούσε το δυνατό του σημείο, ήταν, ωστόσο, ένας από

τους πιο ευφάνταστους δημιουργούς χαρακτήρων. Πάνω από 2.000 μυθιστορηματικά πρόσωπα μετρούν οι μελετητές στο έργο του· όλα τους σκιαγραφημένα αδρά, με «μεγαλύτερη ένταση απ' ό,τι οι πραγματικοί άνθρωποι», σύμφωνα με τον Τ. Σ. Έλιοτ. «Οι ήρωες του Ντίκενς ανήκουν στην ποίηση», παρατηρούσε ο ποιητής της *Έρημης Χώρας*, «όπως τα πρόσωπα στον Δάντη ή στον Σαίξπηρ· γιατί μία και μόνη φράση, δική τους ή σχετική με αυτά, είναι αρκετή για να τους ενσαρκώσει ολοζώντανα μπροστά μας».

Στην ύστερή του περίοδο, ωστόσο, ο τόνος αλλάζει: Τα ζοφερά, μελαγχολικά μυθιστορήματα εκείνης της εποχής φωτίζουν μια πλευρά της Αγγλίας που πολλοί θα προτιμούσαν να μείνει στο σκοτάδι. Βιβλία όπως τα μυθιστορήματά του *Ζοφερός οίκος* και *Δύσκολα χρόνια* αντανakλούν τη σκληρή κοινωνική πραγματικότητα μιας Βρετανίας αποχαυνωμένης, προσανατολισμένης στη βιομηχανική πρόοδο με οποιοδήποτε τίμημα· άρθρα όπως εκείνα που δημοσιεύει τον ίδιο καιρό στα περιοδικά που διηύθυνε ο ίδιος, *Household Words* (1850-1859) και *All the Year Round* (1859-1895¹), προβαίνουν σε ανελέητο κοινωνικό σχολιασμό. Επτά απ' αυτά συμπεριλαμβάνονται στο βιβλίο που τώρα κρατάτε στα χέρια σας· τα τέσσερα («Νυχτερινοί περίπατοι», «Το πτωχοκομείο του Γουάπινγκ», «Ένα αστεράκι στην Ανατολή» και «Περιπολία αρχαρίου») είναι κείμενα τα οποία ο Ντίκενς υπέγραψε ως «Uncommercial Traveler», ως ένας «αντιεμπορικός», αντισυμβατικός,

---

1. Μετά τον θάνατο του Ντίκενς, το 1870, τη διεύθυνση του περιοδικού ανέλαβε ο πρεσβύτερος γιος του, ο Charles Dickens Jr.

ακαταπόνητος περιπατητής στους δρόμους του Λονδίνου, της εξοχής και του κόσμου. «Είμαι ταξιδιώτης της πόλης και της εξοχής, και βρίσκομαι πάντοτε στους δρόμους», έγραψε στον πρόλογο της συναγωγής με τα «περιπατητικά» κείμενα του «Uncommercial Traveler». «Μεταφορικά μιλώντας, ταξιδεύω για λογαριασμό του Οίκου “Ανθρώπινο ενδιαφέρον και Σία” και με ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τα είδη πολυτελείας που συναντώ καθ’ οδόν. Κυριολεκτικά μιλώντας, πάντα περιπλανιέμαι εδώ κι εκεί, με αφετηρία το σπίτι μου στο Κόβεντ Γκάρντεν του Λονδίνου, και βλέπω πολλά μικρά πράγματα και ορισμένα σπουδαία πράγματα, τα οποία, επειδή με ενδιαφέρουν, νομίζω ότι ίσως ενδιαφέρουν και άλλους». Στο ίδιο βιβλίο, στο κομμάτι με τίτλο «Shy neighborhoods» («Ντροπαλές γειτονιές»), γράφει: «Οι περίπατοί μου είναι δύο ειδών: Άλλοτε κατευθύνομαι προς έναν καθορισμένο στόχο με σταθερό βήμα και άλλοτε βαδίζω άσκοπα, χρονοτριβώ, αλητεύω. Όταν κάνω το δεύτερο, δεν υπάρχει τσιγγάνος στον κόσμο που να είναι μεγαλύτερος πλάνης από μένα· είναι μια παρόρμηση τόσο φυσική και τόσο ακατανίκητη, ώστε καμιά φορά σκέφτομαι πως πρέπει να είμαι απόγονος, και όχι ιδιαίτερα μακρινός, κάποιου ασυμμόρφωτου αλήτη».

Ένας flâneur, λοιπόν, είναι ο Ντίκενς, που ανανεώνει διαρκώς τον περιπλάνητο βίο. Ένας άγρυπνος «ανέστιος», που επιβραδύνει το βήμα του προς χάριν της παρατήρησης, επιβάλλει στα πράγματα τον δικό του χρόνο και «νιώθει σαν στο σπίτι του ανάμεσα στις προσόψεις των κτιρίων, όπως ο αστός μέσα στους τέσσερις τοίχους», καθώς θα έγραφε ο Βάλτερ

Μπένγιαμιν στο βιβλίο του για τον Μποντλέρ². Ένας αντισυμβατικός ταξιδιώτης που δεν καταναλώνει τα τοπία, δεν περιδιαβαίνει ανέμελος τα αξιοθέατα, αλλά ερευνά όσα βλέπει και γράφει για όσα ερευνά, αναζητώντας τα τραύματα της μητρόπολης πίσω από τη φαντασμαγορία της.

---

2. Walter Benjamin, *Σαρλ Μποντλαίρ, Ένας λυρικός στην ακμή του καπιταλισμού*, μτφρ. Γιώργος Γκουζούλης, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994.

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Κάμποσα χρόνια πριν, μια προσωρινή ανικανότητα να κοιμηθώ, που την αποδίδω σε στενόχωρες σκέψεις, μ' έκανε να γυρίζω στους δρόμους όλη τη νύχτα, πολλές νύχτες στη σειρά. Αν τυχόν επιχειρούσα να υπερνικήσω αυτή τη διαταραχή, μένοντας νωχελικά στο κρεβάτι μου, θα χρειαζόμουν πολύ χρόνο· ακολουθώντας, όμως, μια εντατική αγωγή, να σηκώνομαι δηλαδή αμέσως μετά την κατάκλιση, να βγαίνω έξω και να επιστρέφω αποκαμωμένος την αυγή, σύντομα την κατατρόπωσα.

Στην πορεία εκείνων των νυχτερινών διαδρομών ολοκλήρωσα την εκπαίδευσή μου, βιώνοντας, αρκετά ερασιτεχνικά, είναι αλήθεια, την εμπειρία της ανεσιότιτητας. Έχοντας ως πρωταρχικό μου σκοπό να βγάλω τη νύχτα και επιδιώκοντας να τον επιτύχω, ανέπτυξα σχέσεις συμπάθειας με ανθρώπους που κάθε νύχτα, όλο τον χρόνο, είχαν μονάχα αυτό τον σκοπό, και κάναναν άλλο.

Ήταν Μάρτιος, και ο καιρός ήταν υγρός, βαρύς, παγερός. Καθώς ο ήλιος δεν ανέτελλε πριν από τις πεντέμισι, στις δωδεκάμισι η νύχτα φαινόταν ήδη μακρόσυρτη – οπότε και ήταν η ώρα μου να την αντιμετωπίσω.

Η νευρικήτητα μιας μεγάλης πόλης και ο τρόπος με τον οποίο χτυπιέται και στριφογυρίζει προτού καταφέρει να αποκοιμηθεί, αποτελούσε μια από τις ψυχαγωγίες που προσφέρονταν προς απόλαυση σε μας

τα άστεγα πνεύματα. Διαρκούσε γύρω στις δύο ώρες. Χάναμε πολλούς συντρόφους μας όταν οι παμπ που έμεναν ανοιχτές έως αργά έσβηναν τα φώτα τους και ο τελευταίος κάπελας πέταγε τους καβγατζήδες μεθύστακες στον δρόμο· και ύστερα απ' αυτό μάς εγκατέλειπαν και τα λιγοστά οχήματα και οι λιγοστοί διαβάτες που περνούσαν αραιά και πού. Αν ήμασταν πολύ τυχεροί, θα ηχούσε η σφυρίχτρα κάποιου αστυνομικού και κάποιος καβγάς θα ξέσπαγε· αλλά, γενικά, οι αντιπερισπασμοί τέτοιου είδους ήταν αναπάντεχα λίγιοι. Εκτός από το Χέιμαρκετ, το πιο υποβαθμισμένο μέρος του Λονδίνου, και γύρω από την οδό Κεντ στο Μπόροου, και σ' ένα μικρό κομμάτι της λεωφόρου Ολντ Κεντ, σπάνια κάτι βίαιο διατάρασσε την κοινή ησυχία. Όμως πάντα συνέβαιναν μικρής διάρκειας ξεσπάσματα και ταραχές στο Λονδίνο, λες και η πόλη μιμούνταν τους κατοίκους της. Ενώ όλα φαίνονταν ήσυχα, αρκούσε να περάσει ένα ταξί, για να είναι βέβαιο ότι θα ακολουθούσε από πίσω του μισή ντουζίνα· η ανεστίατητα παρατηρούσε ότι μια μαγνητική δύναμη έλκυε τους μεθυσμένους μεταξύ τους· έτσι που ξέραμε πως όταν βλέπαμε έναν μεθυσμένο να τρεκλίζει μπροστά στα ρολά ενός μαγαζιού, ένας άλλος μεθυσμένος θα εμφανιζόταν, τρεκλίζοντας κι αυτός, προτού καλά καλά περάσουν πέντε λεπτά, για να συναδελφωθεί ή να καβγαδίσει μαζί του. Όταν κατά παρέκκλιση από το σύνηθες είδος μπεκρή-κοκαλιάρη, με πρησμένο πρόσωπο και με τα μολύβδινα χείλη του λάτρη του τζιν, συναντούσαμε κάποιο σπανιότερο δείγμα με κάπως κομψότερη εμφάνιση, πενήντα προς ένα αυτό το δείγμα θα φορούσε λερωμένα μαύρα ρούχα. Ό,τι μάς διδά-

σκει η εμπειρία του πεζοδρομίου για τη νύχτα, το ίδιο μάς διδάσκει και για τη μέρα· ο απλός άνθρωπος που αναπάντεχα θα βρεθεί με λίγα παραπάνω χρήματα στα χέρια του, αναπάντεχα θα βρεθεί και με λίγο παραπάνω αλκοόλ στην κοιλιά του.

Στο τέλος, αυτές οι σπίθες που τρεμόπαιζαν εξαφανίζονταν εξαντλημένες –οι τελευταίες πραγματικές σπίθες άγρυπνης ζωής σέρνονταν πίσω από κάποιον ξεχασμένο πλανόδιο που πουλούσε πίτες ή ψητές πατάτες– και το Λονδίνο βυθιζόταν στην ηρεμία. Και ύστερα, το άστεγο πνεύμα λαχταρούσε λίγη συντροφιά, ένα οποιοδήποτε σημάδι της, οποιαδήποτε πηγή φωτός, οποιαδήποτε κίνηση, καθετί που μπορεί να υπονοούσε ότι κάποιος ήταν όρθιος – κι ας ήταν απλώς ξύπνιος, αφού το άστεγο μάτι αναζητούσε διψασμένα κάποιο φως στα παράθυρα.

Τριγυρνώντας τους δρόμους υπό τον επίμονο ήχο της βροχής, η ανεσιτιότητα περπατούσε ασταμάτητα, χωρίς να βλέπει παρά το ατέλειωτο κουβάρι των δρόμων, εκτός από κάνα δυο αστυνομικούς που συζητούσαν σε καμιά γωνιά εδώ κι εκεί, ή τον αρχιφύλακα ή κάποιον αξιωματικό να επιθεωρεί τους άντρες του. Κάπου κάπου μέσα στη νύχτα –σπάνια όμως– η ανεσιτιότητα αντιλαμβανόταν ένα κεφάλι να προβάλλει επιφυλακτικά από κάποια είσοδο λίγα μέτρα μπροστά της και να κρυφοκοιτάζει, και, πλησιάζοντας αυτό το κεφάλι, έβρισκε έναν άντρα να στέκεται κολλημένος στην πόρτα για να μείνει στη σκιά, ολοφάνερα χωρίς την πρόθεση να προσφέρει κάποια χρήσιμη υπηρεσία στην κοινωνία. Υπό την επήρεια μιας κάποιας γοητείας, και μέσα σε μιαν απόκοσμη σιωπή που ταίρια-

ζε στην ώρα, η ανεσιτότητα και αυτός ο κύριος θα κοιτάζονταν από την κορφή μέχρι τα νύχια, και έτσι, χωρίς να ανταλλάξουν λέξη, θα χωρίζονταν, αμοιβαία καχύποπτοι. *Πλιτς, πλιτς, πλιτς*, από τα περβάζια και τις μαρκίζες, *πλατς πλουτς* από τους σωλήνες και τις υδρορρόες, και σιγά σιγά η άστεγη σκιά θα έπεφτε πάνω στο λιθόστρωτο που οδηγεί στη γέφυρα Γουότερλου· μια δικαιολογία της δεκάρας ήταν αρκετή στον ανέστιο για να πει «Καληνύχτα» στον φύλακα της γέφυρας και να ρίξει μια κλεφτή ματιά στη φωτιά του. Μια καλή φωτιά, ένα καλό παλτό και ένα καλό μάλλινο κασκόλ, σε συνδυασμό με τον φύλακα, ήταν ένα θέαμα ανακουφιστικό· η ζωηρή αγρυπνία του ήταν εξαιρετη παρέα, ενόσω αράδιαζε τα κουδουνιστά κέρματα στο μεταλλικό του τραπέζι, λες και αψηφούσε τη νύχτα και όλες τις στενόχωρες σκέψεις της, και δεν τον ένοιαζε που θα 'φτανε το ξημέρωμα. Στην είσοδο της γέφυρας χρειάζόσουν ένα ενθαρρυντικό σημάδι, γιατί η γέφυρα ήταν ζοφερή. Εκείνες τις νύχτες δεν είχαν ακόμη κατεβάσει με σχοινιά τον κατακρεουργημένο άντρα στο νερό, πάνω από τα κιγκλιδώματα της γέφυρας· εκείνες τις νύχτες ήταν ζωντανός και, κατά πάσα πιθανότητα, κοιμόταν τον ύπνο του δικαίου, ανενόχλητος από όνειρα που προμήνυαν το πού θα κατέληγε. Κι όμως, το ποτάμι είχε όψη φρικτή, τα κτίρια στις όχθες του ήταν τυλιγμένα σε μαύρα σάβανα, τα φώτα που αντιφέγγιζαν στα νερά ήταν σαν να προέρχονταν από τα βάθη, θαρρείς και τα φαντάσματα όσων είχαν αυτοκτονήσει κρατούσαν λάμπες για να υποδείξουν το σημείο όπου είχαν πέσει. Άγριο το φεγγάρι και ξετρελαμένα τα σύννεφα, ήταν ανήσυχα όπως μια

μοχθηρή συνείδηση στο ανάστατο κρεβάτι της. Ακόμα και η σκιά της απεραντοσύνης του Λονδίνου έμοιαζε να απλώνεται σαν σιδερένιο χέρι πάνω στο ποτάμι.

Τη γέφυρα και τα δύο μεγάλα θέατρα δεν τα χώριζαν παρά μονάχα λίγες εκατοντάδες βήματα, οπότε σειρά είχαν τα θέατρα. Μουντά και μαύρα μέσα στη νύχτα, τα σπουδαία αυτά στερεμένα πηγάδια, τόσο μοναχικά αν το σκεφτείς, με ξεθωριασμένα τα πρόσωπα στη μαρκίζα, τα φώτα σβησμένα, τα καθίσματα παντελώς άδεια. Θα 'λεγε κανείς ότι το μόνο ανάμεσα τους που αναγνώριζε τον εαυτό του τέτοια ώρα ήταν το κρανίο του Πόρικ. Σ' έναν από τους νυχτερινούς μου περιπάτους, την ώρα που το καμπαναριό της εκκλησίας δονούσε τους ανέμους και τη μαρτιάτικη βροχή σημαίνοντας τέσσερις, διέσχισα τα σύνορα μιας απ' αυτές τις μεγάλες ερήμους και μπήκα μέσα. Με ένα κλεφτοφάναρο στο χέρι, τράβηξα τον γνώριμό μου δρόμο προς τη σκηνή και κοίταξα πέρα από το κώλυμα της ορχήστρας –όμοιο με μεγάλο ομαδικό τάφο, σκαμμένο για να δεχτεί τα θύματα μιας επιδημίας– το κενό. Ένα καταθλιπτικό σπήλαιο, αχανές σε έκταση, με τον πολυέλαιο νεκρό, όπως και καθετί άλλο εκεί μέσα, χωρίς να φαίνεται τίποτα πίσω από την αχλή, την ομίχλη και την απόσταση, παρά μόνο σειρές από νεκροσέντονα. Το πάτωμα κάτω από τα πόδια μου, όπου την τελευταία φορά που ήμουν εκεί είχα δει την αγροτιά της Νάπολης να χορεύει ανάμεσα στα αμπέλια, ανυποψίαστη για το φλεγόμενο βουνό που απειλούσε να την αφανίσει, το καταλάμβανε τώρα μια μάνικα, σαν τεράστιο ερπετό, που παραμόνευε μήπως εμφανιστεί το πύρινο ερπετό, και ήταν πανέτοιμη να τιναχτεί κα-

ταπάνω του αν τυχόν έδειχνε τη διχαλωτή γλώσσα του. Το φάντασμα ενός νυχτοφύλακα, που κρατούσε το χλωμό πτώμα ενός κεριού, στοίχειωσε τα απόμακρα θεωρεία και ύστερα χάθηκε. Όρθιος στο προσκήνιο και κρατώντας το κλεφτοφάναρο πάνω από το κεφάλι μου προς τη μαζεμένη αυλαία –όχι πια πράσινη, αλλά μαύρη σαν τον έβενο–, έστρεψα το βλέμμα μου σε μια κατασκότεινη κρύπτη που αποκάλυπτε αγνές σκιές ενός ναυαγίου από караβόπανα και σχοινιά. Και θαρρώ πως ένιωσα όπως ένας δύτης στον βυθό της θάλασσας.

Μια γοητευτική και άκρως αποκαλυπτική περιπλάνηση του Τσαρλς Ντίκενς στο Λονδίνο των μέσων του 19ου αιώνα, μέσα από τα δημοσιογραφικά του κείμενα. Συναντήσεις με άστεγους, μέθυσους, μικροπαραβάτες και προλετάριους στα έσχατα στάδια της ένδειας, αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας, στοχασμοί, οξεία κοινωνική παρατήρηση συνθέτουν το εξαιρετικά ζωντανό πορτρέτο ενός μοναχικού, ευάλωτου και βαθιά ανθρώπινου συγγραφέα, και συνάμα την εικόνα ενός Λονδίνου συναρπαστικού αλλά και ερεβώδους.

Μπορεί ένα βιβλίο να αλλάξει τον κόσμο; Και ναι και όχι. Μπορεί να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, να διαφωτίσει, να εξοργίσει, να προκαλέσει, να παρηγορήσει. Μπορεί να εμπνεύσει συζητήσεις, διαφωνίες, ακόμη και πολέμους ή επαναστάσεις, και σίγουρα μπορεί να πλουτίσει απεριόριστα τη ζωή. Στη σειρά φιλοξενούνται σημαντικά κείμενα μεγάλων στοχαστών, πρωτοπόρων, ριζοσπαστών και οραματιστών που οι ιδέες τους συγκλόνισαν τις κοινωνίες, αναστάτωσαν τα πολιτισμικά δεδομένα της εποχής τους και διαμόρφωσαν τον κόσμο όπως τον ζούμε σήμερα.

ISBN 978-960-569-248-3

Κωδ. μηχ/σης 25.252

www.epbooks.gr